

Ezzel az írással – rendszertelenül jelentkező – új rovatot indítunk: a BOKOR Közösség archívumából, a Karácsonyi Ajándék c. számizdat sorozat köteteiből válogatunk ma is érdeklődésre számító darabokat.

Egy nép talpra áll, avagy Ne bántsátok Leonardót!

Püünkösöd a Végvári-sziklánál

(Ezekiel 37,1-14 – ApCsel 2,1-11 – János 7,37-39)

A beszáradt csontvázak megelevenednek, és a megelevenedett testeket áthatja az élető lehet. A halottak talpra állnak, az elveszni látszottakból Isten élő népe lesz. A magukra maradt, félénk apostolokra lángnyelvek szállnak, és Péter előáll, hogy Jézus kisközössége nevében megtartsa első beszédét. Látomás és valóság arról beszél, hogy Isten újból és újból lelkes népet terem.

Vajon hányszor tört már ki a Lélek vihára, hosszú, feszültségekkel terhes idők után, vajon hányszor robbant már bele a történelembe egy ember, egy csoport, egy nép, amely megértette a Benső Hang szavát? Hol és kik vállalkoztak az úttörő munkára, hogy egy lépéssel közelebb vigyék népüket Istenükhöz? Az írott és meg-nem-írott, nem is tudott történelem egészen biztosan tele van olyan emberek nevével, akik elég bátrak voltak előlépni, és elmondani új idők új programbeszédeit. „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék, s majd belőle is élő forrás fakad” – kiáltja Jézus. „Az Úr lelke rajtam” – mondja a názáreti zsinagógában, és hallgatóinak tudomásul kellett venniük, hogy akkor és ott „beteljesedett az Írás”. Mert minden kor prófétája, minden időszak tudósa vagy lángelméje beteljesíti az előző évszázadok vagy évezredek történéseit, észrevétlen vagy kevésbé észrevehető fejlődését. Ugyanakkor a teológiai vagy tudományos zsenik forrásából merítő tanúságtevő tanítványok pedig elterjesztik, közzéteszik, közkinccsé alakítják az alkotó Gondolatot, amely az ember új reménye a jövőre. Az én látásomban az idők mélyéből egymás mellé sorakozik az „Elemek” szerzője, aki

megtanított minket tételeket bizonyítani, az agg Arkhimédész, aki az elsők között mutatta meg, mi a fizika, s aki akkor is tudott gondolkodni, amikor mások csak gyilkoltak. Mérföldkő Galilei „Discorsi”-ja, a toruni lengyel kanonok által írott „De revolutionibus orbium coelestium” és Bolyai „Appendix”-e, amelyek mindegyike új világot nyitott meg értelmünk számára. A Távolságon dolgozó orvos, az orosz és a francia tudós megfogalmazta az anyag megmaradásának elvét, egy angol előre megjósolta az elektromos hullámokat, egy francia-lengyel házaspár új sugárzást fedezett fel, századunkban behatoltunk az anyag belső titkaiba, immár anyagot építünk és rombolunk, s leszünk a Földön az élet vagy halál urai. A természeti megismerés úttörői mellett felsorakoznak az emberi lélek és az emberi kapcsolatok nagy tanítói Szókratészől Ferencen át Gandhiig. Előtte él a polgári engedelmesség múlt századbéli első megfogalmazója és minden kor mindenfajta lelkiismereti tiltakozója, a prófétától Péteren és Jakabon át a mai kor néger lelkészeig. Mindazt, amit értelemben, érzelemben, becsületben, szolidaritásban igaznak érzek, benne látom annak a prófétának a tanításában, aki Emberfiának és Atyja Fiának nevezte magát, s akiről mindenkinek az volt a meggyőződése, hogy hatalommal tanít.

Kedves barátaim! Tizenkettedik Lélekváró ünnepünket olyan időben tartjuk, amikor szükség van arra a körültekintésre, amelyet valakik talán túl általánosnak ítélnének. Mire jó az, hogy összehordjunk profán tudományt lelki dolgokkal, világi szakembereket filozófusokkal

és vallási tanítókkal? Elmondom. Meggyőződésem szerint Isten fejlődőnek teremtette a világot, és abban is biztos vagyok, hogy a világ természettudományos ismerete és Isten teológiai megismerése nem két különálló, hanem egységes folyamat. Akkor is az, ha a világunknál jóval több Istenről szükségképpen csak részlegesebb fogalmaink lehetnek. Ma a világi tudás segít Isten dolgainak jobb megértésében, holnap az evangélium szava igazít majd el emberi kapcsolataink helyes elrendezésében. Amikor ezen a Püünkösden a Lélekhez imádkozom a Lélekért, akkor mindent egybe akarok foglalni, ami bennem él, azért, hogy meghallhassam a teljesebb igazságot. Átölelem mindazt, amivel az Értelem Lelke egész életemben megajándékozott, hogy teljes mivoltomban ítélem meg jövőmet és feladataimat. Rá vagyok erre szorulva – talán annyira, mint az emmausi tanítványok –, mert meg kell találnom az összefüggéseket. Ha vannak összefüggések, akkor van értelmük a dolgoknak, s ha van értelmük a dolgoknak, akkor annak is van értelme, hogy beilleszsem saját dolgomat ezekbe az összefüggésekbe, azaz van értelme az életemnek.

A tagadás és félelem órái után, gyarló szeretetének háromszori megvallása után Péter előáll, és elvállalja egy lelkes, immár *szentlelkes* közösség képviselőjét. Benne ég a láng, feleli a múltat, nincs más vágya, mint tanúságot tenni arról, amit látott, hallott, ami történt. Elmondani az igazságot, leleplezni a bűnösöket, és életük megváltoztatására szólítani fel az embereket. Vajon mikor kezdett emlékezni újból a

múltra, mindarra, ami a küldetéssel összefügg? Pünkösöd lángjai után sokfelé mennek az utak. Péternek azt is tudnia kellett, hogy arrafelé kell majd mennie, amerre egyáltalán nem akarna. Nem tudom, meddig tart a boldog mosoly az arcunkon – Jézus nem nagyon látta azt a tanítványok arcán, pedig biztatta őket, hogy örüljenek –, de az egészen biztos, hogy előbb-utóbb észreveszük, hogy magunktól nem kerültünk volna olyan nemszeretem utakra, amelyeken néha azon gondolkozunk, nem lehetne-e elmenni róluk. Nemcsak az igaz, hogy a teli szívből bőséggel fog beszélni a száj, de az is igaz, hogy a Lélek veszedelmes utakra, vesztőhelyre is elvihet minket, sőt el is fog vinni, ha nagy a hűségünk. Ez is hozzátartozik Pünkösödhöz, *elszakíthatatlanul* hozzátartozik Pünkösödhöz. Vajon mikor vette ezt észre Péter, mikor Husz János és mikor Martin Luther King?

Philip Berryman megborzongott, amikor Romero érsek prédikációját hallva, hazafelé ballagott El Salvador néptelen esti főutcáján. Hiszen mindaz nagyon szenzációs, izgató és elragadó, amit a szegényekért harcoló pap elmondott a templomban, de hát – végtére is – *ez politika!* Arra szólítani fel a szószerkről a katonákat, hogy ne engedelmesskedjenek a parancsnak, ne öljék meg a testvéreiket, akkor is politizálás, ha valaki Isten „Ne ölj!” parancsára hivatkozik. Egy újságíró megértette, hogy összefüggés lehet a templomi prédikáció és a templomon kívüli élet között. Azt is megértette, hogy ha a szentélybeli „lelkisedés” nem válik szentélyen kívüli lelkiismeretlenséggé, akkor ebből halál lehet. Másnap az is lett. Tanítás és Golgota, lelkiismeret és vesztőhely, a mélyben nagyon összefüggő dolgok. A Sátán harcol a lelkiismeretes emberek ellen, és ki akarja irtani,

taszítani őket ebből a világból. Pünkösöd ünnepén vidáman hálát adva azért, hogy a Lélek eljött hozzánk, az Isten szerelmére, nehogy azt gondoljuk, hogy immár a hátunk mögött a Golgota, előttünk a vakációt hozó nyár, csupán csak amiatt, mert az egyházi évben már túljutottunk a Nagyhéten és a Húsvéton. A mi életünk Pünkösöd *után* kezdődik, most vagy később fog eldőlni, hogy lelkiismeretes vagy lelkiismeretlen emberek leszünk-e. Súlyos tévedésbe esünk, ha a Pünkösödöt majálisnak vagy juniálisnak nézzük.

A mai ünnepre készülve arra gondoltam, hogy egyszer majd olyan helyet kell keresnünk, ahol kút vagy forrás van, hogy ez is felidézze bennünk a pünkösdi gondolatokat. A kút vagy forrás mellé oda képzeljük Jézust, aki hosszabb útról érkezve éppen ott üldögél. Jó lesz ez a környezet, mert emlékeztetni fog bennünket Arra, aki oly természetesen tudott beszélni az ivóvízről és az örök élet vizéről, a mindennapi kenyérről és az örök élet kenyérérről. Bárhogy lesz is, tegyük a számariai asszonnyal folytatott beszélgetés egyik eredményét pünkösdi tarisznyánkba. Mert bizony számunkra is eljött az idő, amikor közösségileg már csak lélekben és Istennek tetszésben tudjuk imádni az Atyát.

Igazában véve nem tudom, hogy nem az-e a végcél, hogy a sokféle imádók, a sokféle partikuláris jeltől eltekintve, az Istennek tetsző lelkiismeretes életben találják meg létük valódi értelmét. Ez több minden formalitásnál. Ezt nem lehet kijátszani szabályos templomba járással, szabályos szentségi étellel, kézben tartott, ruhára hímzett, nyakba akasztható, jelvényként kitzűzhető eszközökkel, tárgyakkal, az életemet ügyesen megkönnyítő formaruhákkal, amelyekben észrevétlenül lapíthatok, hiszen beszél helyettem az öltözet.

Nem, a lelkiismeretem, az Isten tetszésére figyelő lelkiismeretem soha nem hagy el. Nem bújhatok el lakásom mélyére, nem utazhatom külföldre, nem vehetem körül magam illatos füsttel. Velem van, és szembesíti életemet a szeretet törvényével. Ezért veszedelmes az az ember, aki lelkiismeretes. Ezért *még inkább* veszedelmes az az ember, aki arra tanít másokat, hogy a lelkiismeretükre hallgassanak, a lelkiismeretüket kövessék. Az ilyen embert meg kell semmisíteni, mert nem a pap, nem a teológus, nem a püspök a hatalom igazi ellensége, ha-



nem az, aki lelkiismeretességre nevel. A lelkiismeretes ember ugyanis csak a belső hangnak engedelmessé válik, és nem lesz eszköze a külső erőknél. Lelkiismeretességre nevelni annyi, mint nyíltan szembeszállni az engedelmességet követelő hatalommal.

Ma már közhely, hogy az engedelmesség erény, csak éppen azok vannak kevesen, akik hajlandók fizetni is ezért az erényért. Pjotr Leonidovics Kapica, a világhírű orosz fizikus nem tartja abszurditásnak, hogy Lomonoszov talán ma nem is maradhatna Moszkvában, mert nem volna letelepedési engedélye. E téma kapcsán el is gondolkodik az alkotó engedelmességről. Amit elmond, csak megerősíti azt, amit mindig is vallottunk: az engedelmesség, a tiltakozás nemcsak annyi, hogy nem teszem a bűnt, hogy nem leszek sem eszköz, sem cinkos. Több ennél: az alkotás vagy a szeretet feltétele. „Az ember újat keres, amikor nem kívánja követni a már meglévőt, mert az már nem elégíti ki.” „A tudományban, a művészetben, az irodalomban, a filozófiában” – írja Kapica – „az engedelmesség a mindig újat kereső és újat alkotó ember egyik elengedhetetlen vonása. ... Úgy látszik, hogy az emberi tehetség kibontakozásának egyik előfeltétele – az engedelmesség szabadsága.” – „Az aktív elégedetlenkedők nyugtalan emberek, akik természetüknél fogva nem lehetnek engedelmes báránykák” – írja Ny. Sz. Hruscsovna, 1954-ben. „A kreatív útkeresések és a mindenkori élet közti elkerülhetetlen ellentmondás az emberi kultúra előrehaladásának dialektikája. Az alkotó munka és a valóság közti ... ellentmondások következtében ... bármely területen az emberiség szellemi fejlődésén munkálkodó emberek gyakran kényszerülnek harcolni valamilyen formában. A harc pedig rendszerint nélkülözésekkel, keserűséggel és más megpróbáltatásokkal jár. De ha az alkotó munka és a való élet között nem volnának ellentmondások, megtorpanna az emberiség fejlődése.”

Leonardót és kora reneszánsz orvosait hullagyalázással vádolták, mert boncolták, hogy megismerjék az emberi test felépítését. Nem is folytatom. Mindenki ismeri az emberi butaság történetének örök játékszabályát. A lángész engedetlen, a reakció támad, s ha módja nyílik: könyörtelen. Az alkotó ember sok-

féle, a maradiság stílusa mindig ugyanaz. Mivel pedig mindig ugyanaz, feljegyzésre sem méltó. Az újat kereső ember azonban gótikát teremt, majd renaissance-ra vált át. Feljegyezzük az ipari forradalom, a felvilágosodás korát, számon tartjuk az izmusok fajtáit. De a sópánkodók vagy a kivégzők neveit csupán az adattárak számára rögzítjük. Ahogy mondani szokás: rendőrfőnököknek nem szoktak szobrot állítani. Megkérdem tőletek: Akartok korszakot teremteni?

Az utóbbi időben megszapordott az emlékezések, a naplók, a fototékák közzététele. Szeretem nézegetni a képeket. Azt gondolom, hogy minden lelki gyakorlatunk, minden bokorünnepünk is olyan fontos, mint az írók, szociográfusok vagy más szaktudósok egy-egy összejövetele. Műhelymunka, országos konferencia zajlik le. Hogy az, amit mi csinálunk, ér-e annyit, mint amit a hivatalosak tesznek, az egyes-egyedül attól függ, hogy komolyan vesszük-e azt, amit itt végiggondolunk, azaz lelkiismereti kérdést csinálunk-e belőle. Ha ez így van, akkor a Lélek fog dolgozni bennünk, és az Ő ereje hatalmas.

Ami nem zárja ki, hogy ez az erő veszélyes útra visz minket. Mikor fogunk veszélyes útra lépni? Mindaddig majdnem biztosan nem, amíg megmaradunk Isten transzcendenciájának elemző tanulmányozásánál, és elvont teológiai tételek tömegével hizlalunk vastagra könyveket. Dogmatikánkkal még jók lehetünk akármilyen elnyomó rendszer számára. De szóljunk egy jó szót a kismimizettek érdekében, és máris a biztonságunkkal játszunk. Mondjuk valakinek: ezt ne tedd, mert nem jézusi – már izgatunk, engedelmességre bujtogatunk. A jézusi erkölcs-tant követni akarónak egyszer mindig megrántják a karját: Ne tovább, ez már politika!

Amikor a színtelen, íztelen teologizálásra gondolok, eszembe jut egy nem régen hallott előadás. Neves tudós arra hívta fel a figyelmet, hogy vegyük észre: a fizikai Nobel-díjat csak akkor adják oda valakinek, ha elméletét át tudja vinni a gyakorlatba, és azt a gyakorlat igazolja. Ez nagyon tanulságos. Más oldalról azt a meggyőződésünket erősíti, hogy minden Istenről szóló tudásnak, minden teológiai elméletnek akkor és annyiban van jelentősége, amikor és amennyire szeretni segít. Mivel pedig a szere-

tés emberi kapcsolatokban valósul meg, azért a jó teológiának biztosan van hatása a közgazdaságtanban, a szociológiában, a társadalmi életet szabályozó törvényekben. Ha pedig két dolog kapcsolatba lép, akkor kölcsönösen hatnak egymásra, így a humán tudományok is tudnak szempontokat adni a teológiának.

Ismét az isteni és az emberi tudományok egységéről beszélek, és ez számomra nagyon természetes. Szobám padlója, munkahelyem asztala nem transzcendens terep. Civil vagyok, nem egyházi telken, hanem városi aszfalton élek. Lakásom nem egyházi tulajdon, nincs meghintve szentelt vízzel. Amikor dolgozom, nem sajátosan papi, vallási – azaz nem-világi – tevékenységet végzek, hanem tagja vagyok egy civil együttesnek, munkám a profán világot tartja fenn. Én nem tudok nem belekeveredni a politikába, mert bármit teszek, benne vagyok. Én nem tudom szétvágni magam Isten emberére meg állampolgárra, mert ez a művelet számomra elvégezhetetlen. Csak egyet tudok: odafigyelni lelkiismeretem szavára, amely egész tudás- és érzelmvilágom alapján szembesít az Istennek tetsző magatartással.

Pünkösdi öröm és a Lélek birtoklása. Tanúságtétel a világban és élet a világban Istennek tetsző, lelkiismeretes módon. Mindezt magaménak vallom. Istenért vállalom a nem kívánt utakat, és ezzel együtt azt is belátom, hogy nincs előrehaladás a veszélyes utak kockázatának vállalása nélkül. Belátom, hogy csak akkor teremünk új minőséget, ha ellene mondunk a réginek. Tudom, hogy aki ellene mond a réginek, azt megtámadják, és meg is semmisíthetik. Hiszem, hogy Jézusnál mindenképpen megtalálom az életemet.

Az embernek az új és új Pünkösdkön a Lélek hatásának nagy vonulatára kell figyelnie, amellyel a Lélek megújítja és előre viszi a Föld színét. A Lélekre figyelek, és feledek minden földi bajt. A Cél foglalkoztat, amely hív és amely szép. Vállalom az árat, amit érte fizetnem kell.

Most pedig imádkozunk ezen a Pünkösdön az új előrelépőkért, az új hirdetőkért, az égbe néző új Istvánokért, az új engedetlenekért, az új szelídekért, az új irgalmasokért, akik elmondhatják, hogy aranyuk, ezüstjük ugyan nincs, de van erős, Istenbe vetett hitük.

Merza József

(1987)